

ուսանող Տ. Կոմիտաս վարդապետը, որ այս ամառ վերջացնում է իւր ուսումը և վերադառնալու է ս. Էջմիածին: Ընկերութիւնը ունի երկու հրատարակութիւն «Ամսաթերթ» և «Քառամսեայ ժողովածո», ուր տպագրում են երաժշտութեան վերաբերեալ զուտ գիտական յօդուածներ: Մեզ հաղորդում են, որ անցեալ մայիսի սկզբներին Հ. Կոմիտասը մի դասախօսութիւն է կարդացել այդ ընկերութեան մէջ Հայ եկեղեցական և ժողովրդական և մասնաւորապէս արևելեան երաժշտութեան մասին, նոյնը անցեալ յունիսին կրկնել է աւելի ընդարձակած և առաւել բազմաթիւ երաժշտական հասարակութեան առաջ: Հ. Կոմիտասի դասախօսութիւնը հրատարակուելու է ընկերութեան յիշեալ հրատարակութեանց մէջ:

ԱՌԱՆՅ ՄԻՋՆՈՐԴԻ ՓԵՍԱՅՈՒ ԳՏՆԵԼ

ՏԵՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՋԻՆ

Տեսարանն է սրճարանի մը մէջ.

— Ի՞նչ լրագիր կը կարդաք, պարոն:

— Քար տիւ Պօսթօր:

— Աֆէրիմ աղաս, գաղղիերէն ալ գիտէք:

— Քիչ մը:

— Ձեր անունն ի՞նչ է:

— Երուանդ:

— Որո՞ւ աղան էք:

— Ստեփաննոս աղային:

— Ստեփաննոս աղայի՞ն, պապա մարդ է, ի՞նչ կընէ

Ստեփաննոս աղան, աղէ՛կ է, ուրիշ է:

— Աղէկ է, խաթերնիդ կը հարցնէ:

— Ողջ ըստ: Ո՞ւր կը նստիք հիմա:

- Բէրա կը նստինք:
- Շատ աղէկ, շատ աղէկ... խաչուէ մը կ'առնէք:
- Շնորհակալ եմ, հիմա խմցի:
- Հասա մ'ալ, հասա մ'ալ, կաղաչեմ, ես խելքը գլուխը երիտասարդները կը սիրեմ ու կը յարգեմ. ծօ, խաչուէ մը բեր:
- Շնորհակալ եմ:
- Ի՞նչ գործով կ'ըմաղիր:
- Գրագրութեամբ:
- Պատուաւոր գործ, այդ գործին մէջ շատ առաջ կ'ընաս երթալ, գրագրութիւնն վաճառականութիւն ըսել է:
- Այո՛:
- Միշտ կուգա՞ք այս զբօսարանը:
- Այո՛, գրեթէ ամէն իրիկուն, լրագիրներն աչքէ կ'անցունեմ:
- Ապրիս, ապրիս... տղաս կը ճանչնաս:
- Չէ:
- Ան ալ քեզի պէս լրագիր կը կարգայ:
- Աղէկ: Մնաք բարով:
- Երթաք բարով:

ՅԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի եւ նոյն սրժարանին մէջ

- Բարի իրիկուն, միսիւ երուանդ:
- Աստուծու բարին:
- Ի՞նչ լուր ունիք նայինք:
- Ոչինչ:
- Լօխում մը կ'առնէք:
- Չէ:
- Կաղաչեմ առէք, խաթերս համար լօխում մը առէք, սիրտս շատ սիրեց քեզի:
- Չեր աղնուութիւնն է:
- Ծօ, լօխում մը բե՛ր:
- Շնորհակալ եմ:
- Քեզի պէս երիտասարդներ խիստ քիչ են ազգերնուս

մէջ, Թախըմ մը ճահիլ ճիւհիւներ օրթան են ինկեր, ճեպերնին բարա մը չունին, կարգուելու կենեն. ձեզի պէս երիտասարդներ կարգուելու են որ կրթեալ զաւակներ հասցունեն ազգին:

— Մենք տահա պղտիկ ենք:

— Քանի՞ տարու էք որ:

— Քսանը վեց տարեկան:

— Ճիշդ կարգուելու տարիքն էք. ես քսանը չորսիս մէջ կարգուեցայ ու, փառք Տիրողը, շատ գոհ եղայ:

— Տարիքէն զատ կարգուելու համար պէտք եղած հարստութիւնն ալ չունինք:

— Հարստութիւնն ալ թիւնչ բապուճս է որ... հարըստութիւն... հա, հա, հա, հարստութեան խօսքը կըլլայ, բաւական է որ երիտասարդ էք ու կաշխատիք: Հարստութիւն, ոչինչ խօսք...

— Այնպէս, բայց...

— Ես բու տեղդ ըլլամ նէ վայրկեան մը չեմ սպասեր, համեստ աղջիկ մը կը գտնամ կառնեմ: Քեզի ո՞վ աղջիկ չտար: Խօսք ուր ինձի կարգուելու, ես գտնամ բեզի աղջիկ մը:

— Հիմակուհիմայ կարգուելու միտք չունիմ:

— Ատ ուրիշ խօսք, բայց չկարգուելով աղէկ բան մը ըրած չես ըլլար:

— Մնաք բարով:

— Ի տեսութիւն:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՐՈՐԴ

Միշտ նոյն սրճարանին մէջ

— Տակաւին ան մաքին վրայ ես:

— Այո՛:

— Աչքդ վախցուցեր են:

— Ամենևին:

— Ինչո՞ւ ուրեմն չես ուղեր կարգուիլ. ամօթ չէ եա, սա բուկին կարգուիլ չուզելդ մերաք եղաւ ինձի: Ամա պիտի ըսես որ բեզի ինչ, ուղեմ նէ կը կարգուիմ, չուղեմ

նէ չեմ կարգուիր. հախ ունիս, բայց ես իբրեւ զաւակ բռնած եմ բեղի ու անոր համար թէքլիֆսիզճէ կը խօսիմ կոր:

— Շնորհակալ եմ:

— Սա ինչո՞ւ չես ուզեր կոր կարգուիլ, զաւակներ ունենալ, զանոնք մեծցնել, անոնց վրայ նայելով խնդալ, ուրախանալ, ամուսնութեան պէս աղէկ բան կայ աշխարհիս վրայ, մեզք չե՞ս որ ասանկ ամուրի մնաս:

— Դեռ կանուխ է ինձի համար:

— Ուշ է պիլէ: Հասկցայ, կարծեմ չեմ ուզեր ճէպս ձգէսի պէս բաներ կըսես կոր. կը հասկնամ:

— Ամենևին:

— Հասկցայ ես գործը, բայց դարձեալ աֆէրիմ, քիպարութեանդ մէկ ապացոյցն ալ աս է քի համարձակութիւն չունիս պիտի կարգուիմ ըսելու, ապրիս աղաս, աֆէրիմ, աֆէրիմ, Աստուած թշնամիիս բեզի պէս զաւակ տայ: Ահա նանկ ճահիլ ճիւհիւններ կը ճանչնամ որ կնիկ կուզեմ տէսի մօրերնուն մազերը կը փեթան, չամչցածներ:

— Եթէ կարգուելու միտ ունենայի՝ բնաւ չէի բաշուեր ըսելու թէ պիտի կարգուիմ:

— Հերիք ես միտքդ հասկցայ: Հրամանքդ ո՞ւր կը գլուխուիս վաղը իրիկուն ժամը տասնուկէսին միջոցները:

— Հոս: Ի՞նչ պիտի ընէք:

— Կիմանաս:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Նոյն սրճարանին մէջ

— Հայտէ, միւսիւ Երուանդ, կառքը կսպասէ կոր:

— Ո՞ւր պիտի երթանք:

— Բերա տուն մը պիտի երթանք այս իրիկուն, մէկ-տեղ պիտի ուտենք:

— Շնորհակալ եմ, բայց չեմ կրնար գալ:

— Անկարելի է որ չգաս... կառքը հոս է:

Կառքի մէջ.

— Այո գիշեր սանկ ժամանակ կանցունենք, չըլլա՞ր:

— Կըլլայ, բայց...

— Բայցը ի՞նչ է, քիչ մը կը նստինք կը խօսինք, տէրտէշմիշ կըլլանք:

— Շատ աղէկ:

— Ինչ որ դրուած է նէ՛ ան կըլլայ:

— Անանկ է:

— Մարդուս մէկ սհաթը միւս սահաթին չնմանիր:

— Ճիշտ է:

— Շուկայ կ'ըլլաս քիչ մը պաշտելու համար, աղուոր բան մը աչքիդ կը զարնէ, կերթաս բազարըն կընես կառնես, անանկ չէ՞ մի:

— Անանկ է:

Տեսարանն է տան մէջ

— Աղջիկս մեղի քիչ մը օղի բեր:

— Օղի չեմ խմիր:

— Մէյմէկ դաւաթ կը խմենք:

— Բայց սովորութիւն չունիմ:

— Վնաս չունի, գաւաթ մը օղի ախորժակ կը բանայ:

աղջիկս քիպրիթ բեր մեղի:

— Սիկարա չեմ ծխեր:

— Հատ մը խմէ. աղջիկս քիչ մը խաւեար սալաթասի բեր: Կենդանութիւն միւսիւ Երուանդ:

— Անուշ ըլլայ:

— Չէք խօսիր կոր, միւսիւ Երուանդ:

— Ի՞նչ խօսիմ:

— Սըկէ նըկէ բան մը խօսէ՛, ազգային գործերուն վրայ խօսէ՛:

— Ազգային գործերուն վրայ տեղեկութիւն չունիմ:

— Աղջիկս, յոգնեցար նստէ՛ քիչ մը: Մայրդ ո՛ւր է, աղջիկս:

— Եկեղեցի գնաց, հիմա կուգայ:

— Շատ աղէկ, չէք խօսիր կոր միւսիւ Երուանդ:

— Մօիկ կընեմ կոր:

— Աղջիկս մայրդ եկաւ, սեղանը պատրաստ է:

— Այո՛:

— Հրամայեցէք, միւսիւ Երուանդ, քիչ մը բան ուտենք: Գիջնեն:

- Տիկին, միւսիւ Երուանդը կը ճանչնա՞ք:
- Չէ:
- Ստեփաննոս աղային աղան:
- Որչափ մեծցեր է մաշալլահ, ի՞նչպէս է Ստեփաննոս աղան, ինչպէս են մայրդ, քոյրերդ, եղբայրներդ:
- Աղէկ են:
- Չէք ուտեր կոր, միւսիւ Երուանդ:
- Կուտեմ կոր:
- Միւսիւ Երուանդին գինի լեցուր աղջիկս: Տիկին, չխօսի՞ր:
- Ի՞նչ խօսիմ:
- Այ, իրիկուն խօսք չենք կրնար կոր գտնել... չը խօսի՞ր միւսիւ Երուանդ:
- Կը խօսինք կոր ես:
- Չեր կենդանութեանը կը խմեմ:
- Անուշ ըլլայ:
- Վեր կեննենա: Երիտասարդը մէկ երկու ժամ և ս նըստեւէն յետոյ կը մեկնի:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ

Սրճարանի մէջ

- Բարիկուն միւսիւ Երուանդ:
- Աստուծու բարին:
- Քեզի բան մը ըսե՛մ:
- Ի՞նչ կայ:
- Պոլիսը փոխուեր է, առաջին Պոլիսը չէ:
- Ի՞նչ եղեր է:
- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, աս առտու դէմս ելնողը ձեռքս կը սխմէ կոր, կը շնորհաւորէ կոր զիս...
- Ինչո՞ւ համար:
- Կէջա դուն աղջկանս հետ նշանուեր ես եղեր: Չէ կըսեմ կոր նէ, կը պահես կոր կըսեն կոր, աս ինչ մաստաւայութիւն է ճանմ, պարէ մէջերնիս անանկ խօսք մը անցած ըլլար:
- Զարմանալի բան:
- Կէջա դուն հարիւր յիսուն ոսկի թրախօմա ուղեր

ես տէ ես ալ բէք աղէկ տամ ըսեր եմ. ինչպէս ալ ուշ-
տուրմիշ կընեն կոր...: Ճանըմ, հայտէ ըսենք, դուն անանկ
միտք մը կունենաս տէ հարիւր յիսուն ոսկի ալ կուզես,
ես ալ կուտամ, քեզմէ աղէկի՞ն պիտի տամ աղջիկս, աս
ուրիշ խնդիր, բայց հիշ չեղած մէկ բանը ելլել տէ աս-
դին անդին խօսել, շիտակը ամօթ բան է, մեղք է:

— Ահանջ մի կախեր դուն:

— Գիտե՞ս, տուներնիս կուգաս տէ աղջիկնիս կը տես-
նաս, ան ալ քեզի կը տեսնայ, դուն ան կը հաւնիս, ան
քեզի կը հաւնի, դուն ան հաւնելէն ետքը, ան ալ քեզի
հաւնելէն ետքը մէկու մը միջոցաւ կուզես աղջիկս, ես ալ
կուտամ: Կը տեսնամ որ շատ մէսարիֆ ընելու ատեն չու-
նիս, տուն փեսայ կառնեմ քեզի, մէկ երկու հարիւր ոսկի
ալ թրախօմա կուտամ, պզտիկ դրամագլուխ մը կը դնես,
քանի մը տարի տունի մէսարիֆ չես ըներ որ քիչ մը սէր-
բիւմիշ ըլլաս, ատոր ըսելիք չունիմ, բայց...

— Մենք մեղի գիտենք եմ, թող անոնք ուղածնին
ղրուցեն:

— Զրուցեն ամա, աղջիկ զաւակ է տղաս, անոր ալ
ականջը կերթայ, սէր կուտայ քեզի, գիտե՞ս առաջին սէրն
որչափ վտանգաւոր բան է, աղջիկս ձեռքէս կելլայ...

— Հոգ մ'ըներ, հոգ մ'ըներ:

— Ինչպէս հոգ մ'ըներ:

— Մնաք բարով:

— Ի տեսութիւն:

ՅԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

Միշտ սրժարանի մէջ.

— Ըսածս ելաւ եա:

— Ի՞նչ:

— Աղջիկս խնդութեան մէջ է:

— Աս ի՞նչ խայտառակութիւն է:

— Զիյաեմ տղաս, չիյաեմ, աղջիկս անանկ սէր տուած
է քեզի որ չեմ կրնար պատմել:

— Էյ հիմա:

— Խղճիդ հարցո՛ւր, դու կարող ես այսօր աղջիկս կորսընցնել կամ փրկել:

— Պատճառը դուն ես, ինչո՞ւ տարիր զիս տունդ:

— Ինչ գիտնամ որ ասանկ խօսքեր պիտի ելլան ճանըմ, աղեկ ա՛ ծուռ նստինք շիտակ խօսենք, սանքի ինչո՞ւ սա աղջիկը չառնես, առնես նե՛ ի՞նչ վնաս կունենաս. խօսք է ես...

— Կարգուելու միտք չունիմ ես:

— Պարապ բան: Եկուր անանկ ընենք, երկու երեք հարիւր ոսկի տամ բեզի, դրամագլուխ ըրէ, գործի մը սկսէ, հինգ վեց տարի ալ տունի ծախք ընել չեմ տար բեզի:

— Մտմտամ քիչ մը:

— Շատ աղէկ. բանի մ'օրէն տուր պատասխանը:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

— Ի՛նչ որոշում տուիր:

— 2որս հարիւր ոսկի պիտի տաս:

— Կընդունիմ:

— Ցասը տարի տան ծախք չպիտի ընեմ:

— Շատ աղէկ, զաւակս ես իմին թող կուտամ որ ծախք ընես:

— Նշանտուութիւն գալ շաբթու կ'ընենք:

— Լաւ:

— Ցարիէ մը ալ հարսնիքը:

— Շատ աղէկ տղաս, շատ աղէկ, ողջ ըլլաս: Կուղեմ որ ամէն իրիկուն մեզի գաս կերակուրի:

— Կուգամ:

— Եկուր համբուրեմ զքեզ զաւակս:

— Ես ալ ձեռքդ համբուրեմ, հայր իմ:

— Խըսմէթը ասանկ է եղեր. զաթը առջի օրէն ես բեզի հաւնեցայ ամա, բերանս առաջ չգնաց բանալու քեզի, ամէցայ, էյ, գիտե՛ս, դժուար բան է աղջիկս բեզի տամ ըսելը, ամա անանկ հայրեր չկան, շատ, գլխուս մազին չափ ամա, ինչ օգուտ որ հայր կայ հայր ալ կայ:

— Ան ալ խօսք է:

— Մենք չենք վարժուած անանկ բաներու, մենք կա. մընանք:

- Պէլլի է:
- Կեցիր բարով փեսաս:
- Երթաք բարով:
- Կերակուրի կսպասեմ:
- Պիտի գամ:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Եթիկար՝ 1887 Վարդ)

ԽԱՉԿՈՆՑՈՒԹԻՒՆ

Խաչկոնցուծիւնը մի նոր բառ է, որ ածանց է Խաչ-
կոնց անունէն: Համանուն չունի, բայց զբաղատութիւն է
նշանակում, ինչպէս խաչկոնցն էլ փճաբան և խաչկոնցել
փճաբանել: Այդ բառի բուն նշանակութիւնն իր գործողու-
թեամբ կարելի է բացատրել: Օրինակ: Օրէս մի քանի
տարի առաջ՝ մի պղուղ երիտասարդ, աչքն ու ունքը տեղը,
ինձ ծանօթացնել ուզելով իրան, Խասգիւղի ուսումնարանի
նախկին տեսուչ Յուրսունեանի միջնորդութեամբ մասնակա-
ւաւ ասաց թէ ինք իմ թոռն է և իր յարգանքն կը մատու-
ցանէ ինձ իբրև իր պապուն: Ձարմանքս տարաւ, թէ ինչ-
պէս նա իմ թոռն է եղած և ես բնաւ անգիտութիւն չեմ
ունեցած: Մի զարմանաք, ասաց նա ինձ. Մինաս Չերազը
ձեր աշակերտն է եղած պատմական ուսմանց մէջ, ես էլ
նրա աշակերտն եմ նոյն ուսմանց մէջ, հետևաբար ձեր
թոռն եմ եղած: Մինաս Չերազը երբեք ինձ աշակերտած
չէ, ասացի այդ կարճալճ երիտասարդին, ուստի դու իմ
թոռն եղած չես լինիլ, հապա ուրիշի, մաքուս ծիծաղեցայ
այդ նորաձև ինքնիրան ծանօթացնելու կերպին վրայ ու իմ
երեսը շուռ տուի:

Հէնց այդ ձև վարմունքին խաչկոնցուծիւն եմ ասում:
Բայց պարոն Յուրսունեան ասաց թէ դա՛ քաջ տիրա-
ցու է և մեր ուսումնարանում էլ մանր աղոյց ուսուցիչ,
սակայն նրա ո՞րտեղացի և ո՞ւմ որդի լինելը չափաց. ուս-
տի իմ յիշողութեան մէջ նա միայն տիրացու Խաչկեան և
պատանեկաց ուսուցիչ: Հիմա եմ իմանում որ Արապկերու-